

Trecerea Nistrului și asediul Odesei. Începutul „Cruciadei împotriva bolșevismului”

[Crossing the Dniester and the siege of Odessa. The beginning of the “Crusade against Bolshevism”]

Petre Florian Drăghici

Abstract: This article analyses the use of state propaganda to justify the Romanian Army's continuation of the war beyond the Romanian Borders in World War 2. After the liberation of the Romanian land occupied by the USSR, the battle of Odessa will become the major objective of the state propaganda in its effort to justify the continuation of the war.

Keywords: World War 2, war propaganda, USSR, Odessa, Romanian Army.

Introducere

Continuarea războiului alături de Germania dincolo de frontierele României a fost una dintre cele mai controversate decizii pe plan militar a guvernului Antonescu. După eliberarea Basarabiei și Bucovinei, propaganda românească a temperat mesajul războinic punând accent pe reconstrucția țării și dând în general senzația că războiul se încheiase pentru România. Opinia publică românească nu simțea „misiunea” europeană pe care o aveau germanii, care luptau „pentru Europa și contra bolșevismului”, ci doar interesele naționale ale României, care începeau în Transilvania și se terminau pe Nistru, ideea războiului de cucerire și lupta în afara granițelor țării fiind cu totul inacceptabile pentru poporul român.

Trecerea Nistrului a presupus adaptarea propagandei la perspectiva unui război de lungă durată, dincolo de granițele naționale, generalul Ion Antonescu cerând în mod clar să se explice soldaților că stăpânirea Basarabiei și Bucovinei nu se putea realiza dacă forțele armate sovietice nu erau distruse în totalitate. Situația personalului destinat propagandei în cadrul armatei era critică: dintr-un necesar de 227 de oameni, existau 161. Erau angajați: 18 ziariști, scriitori,

scenariști, 2 corectori, 4 traducători, 8 pictori, arhitecți și desenatori, 4 secretari și dactilografi, 4 crainici radio, 27 de actori, 9 soliști, 22 de muzicieni și 58 de membri ai corului armatei¹.

Propaganda în rândul soldaților a fost perfecționată pe parcurs, deoarece în stadiul inițial, aceasta s-a dovedit a fi inefficientă. Pentru început s-a dorit o propagandă patriotico-educativă, prin editarea unei „cărți a soldatului” care să cuprindă sfaturi, îndemnuri, discursuri ale regelui sau ale lui Ion Antonescu, fapte din istoria națională². Se mai propunea editarea ziarului „Sentinela”, broșuri care să cuprindă nuvele, scurte povestiri, fapte de arme. Tema „Războiului Sfânt” ia acum un puternic avânt, implicând armata română în lupta popoarelor europene contra ateismului și este justificată din perspectiva „exaltării sentimentului național, întăririi credinței în puterea sufletească și de sacrificiu a soldatului nostru”³. De asemenea se mai recomanda editarea de broșuri, manifeste, ordonanțe cu caracter special „lucrări scrise pentru soldații inamici și pentru populația sovietică. [...] Este o propagandă defetistă care se face în liniile inamice și în spatele acestora și care s-a constatat că dă rezultate bune”⁴.

După trecerea Nistrului, principalele greutăți întâmpinate de propaganda pentru trupe erau legate de pregătirea tehnică a reporterilor recrutați și trimiși în pripă pe front, precum și de lipsa eternă a mijloacelor tehnice moderne, lucruri ce au dus la realizarea unor materiale de propagandă slabe, și bineînțeles, de lipsa de fonduri: „S-a realizat maximum posibil de propagandă, cu ceea ce am avut la dispoziție, prin fotografii în presă, reviste, vitrine, albume în țară și străinătate”⁵. Pentru redresarea situației se sugera tipărirea unor cărți poștale, ilustrate cu reproduceri din război și distribuirea lor gratuită la marile unități. Acoperirea deficitului financiar urma să se facă prin realizarea unor serii speciale de cărți poștale sau albume care să se comercializeze în țară și în străinătate. Fondurile astfel obținute puteau fi folosite pentru ajutorarea familiilor celor căzuți.

Filmul de propagandă a fost și el intens folosit pentru susținerea moralului trupelor, dar și al populației civile din țară. În primele două luni de război se raporta realizarea următoarelor filme: *Războiul nostru Sfânt*, *Ostași, treceți Prutul!* cu imagini ce prezentau pe generalul Ion Antonescu și Statul Major în vizită la bisericile din Moldova; vitrinele din București; copiii evacuați; efectele bombardamentului sovietic la București și la Constanța; hidroaviație în misiune; prizonieri

---

¹ Mioara Anton, *Propagandă și Război*, București, Editura Tritonic, 2007, p. 201.

² Arhivele Naționale Istorice Centrale, fond Ministerul Propagandei Naționale-Contabilitate, dosar 135/1940-1942, f. 112.

³ *Ibidem*.

⁴ *Ibidem*, f. 113.

⁵ *Ibidem*, f. 120.

sovietici de pe front; conducătorii țărilor care luptă împotriva bolșevismului; scene de la un comandament româno-german etc.

Starea de spirit a trupei și ofițerilor a fost intens supravegheată de instituțiile militare prin numeroase inspecții pe front organizate atât de generalul Antonescu, cât și de alte personalități militare ale vremii. Ion Gheorghe, atașatul militar român la Berlin a fost și el într-o astfel de misiune pe Frontul de Est, între 28 iulie – 4 august 1941. Constatările sale au fost păstrate într-un „Raport special privitor la vizitarea Frontului de Est. Impresii și reflecțiuni”. Ofițerul român nu se arată atât de optimist față de situația frontului, preconizând o rezistență puternică a sovieticilor și falimentul războiului-fulger german datorită inexistenței drumurilor în URSS: „Nori de praf fără sfârșit îneacă într-o beznă de nepătruns drumurile sovietice, presărate cu gropi de un metru adâncime. Când plouă praful acestor drumuri, așezat până la o jumătate de metru, se transformă într-o mare de noroaie din care nu se mai poate ieși. Însuși robustele mașini de război germane nu pot rezista pe aceste drumuri; proba sunt miile de mașini stricate și aruncate pretutindeni în șanțurile acestor drumuri, părăsite acolo definitiv. Lupta unităților rusești a fost pretutindeni foarte dârză. Soldatul s-a bătut bine și conducerea a știut să-l țină în mână în majoritatea cazurilor. Rușii au avut pierderi colosale, dar acesta este prețul plătit voit, în mare măsură de ei pentru a duce un război total și rezultatele obținute în acest scop. Organizarea unui astfel de război cere timp, acest timp trebuie câștigat în cât mai mare măsură chiar față de extraordinara putere de izbire și pătrundere a forțelor germane”⁶.

Relevante pentru starea de spirit a armatei sunt două rapoarte de la sfârșitul anului 1941. În primul se semnala nemulțumirea soldaților și ofițerilor români față de condițiile mai bune în care trăiesc soldații germani, lucru ce dăuna moralului trupelor române: „Condițiile civilizate de care se bucură soldații germani din punct de vedere al echipamentului, având ținute speciale pentru corvoadă instrucție și sport, repaos rațional, cazare confortabilă și igienică, influențează într-o măsură apreciabilă starea de spirit a trupei noastre”⁷. Se observă din acest raport lipsa de resurse esențiale de care ducea lipsă armata română și putem înțelege cauza pentru care soldatul român era îngrijorat de prelungirea războiului dincolo de Nistru: cu cât s-ar fi îndepărtat mai mult de România, cu atât mai grea ar fi devenit aprovizionarea.

---

⁶ Apud Mioara Anton, *op. cit.*, pp. 203-204.

⁷ *Idem*, pp. 207-208.

În cel de-al doilea raport erau prezentate concluziile unei comisii care a inspectat frontul românesc pe o distanță de 400 de km dus-întors. În raport concluziile sunt pesimiste: deși starea de spirit a trupelor era bună, se avertiza că: „odată cu încetarea operațiilor, lipsa îndelungată din țară, precum și diferitele știri primite de la familie, sunt elemente care pot influența nefavorabil moralul trupei”. În aceeași situație se găseau și ofițerii, datorită scumpirii excesive, cumulate cu o inflație puternică, absența îndelungată din țară, corespondența defectuoasă, lipsa echipamentului de iarnă și a articolelor de primă necesitate pentru întreținerea igienei.

Datorită acestor factori, marea masă a ofițerilor era nemulțumită, iar această stare era accentuată și de obligativitatea de a contribui la „împrumutul reîntregirii”, măsură pe care ofițerii o considerau abuzivă deoarece ei erau cei ce luptau cu arma în mână și ar fi trebuit scutiți de contribuții financiare. Pentru îmbunătățirea situației, comisia recomanda: trimiterea de decorații, ca recompensă pentru actele de eroism, îmbunătățirea stocurilor de săpun, zahăr, ceai, petrol pentru iluminat și dezinfecție, cărți poștale pentru corespondență, scutirea de la plata „împrumutului reîntregirii”, acordarea gratuită a echipamentului de iarnă. Pentru propagandă se cerea trimiterea de echipe cinematografice cu filme cu subiect istoric, dar și jurnale informative pentru crearea unei atmosfere de război drept.

Justificarea deciziei continuării războiului dincolo de Nistru în mass-media românească

Justificarea continuării războiului dincolo de Nistru pentru opinia publică din țară a luat o formă diferită față de măsurile propagandistice luate în același scop pentru trupe, datorită sensibilității subiectului și a lipsei de susținere a acestei idei în rândul personalităților politice (Iuliu Maniu, C.I.C. Brătianu) și în rândul intelectualilor. Regimul antonescian a eliminat prin cenzură orice articol critic la adresa războiului, lucru normal în stare de război, dar de la sfârșitul lunii iulie, când Basarabia și Bucovina au fost eliberate, și până pe 20 august, propaganda oficială nu va mai pomeni nimic de război în mass-media, mesajul principal al propagandei fiind reconstrucția țării pentru a se pregăti eliberarea celorlalte teritorii românești, ce rămâneau nementionate, de sub stăpânire străină, de-asemenea nementionată.

De aceea, abia pe 20 august găsim în ziarul *Universul* primul articol, care mobilizează explicit poporul român pentru o luptă până la capăt cu URSS: „Chiar dacă nu s-ar fi produs raptul din vara anului trecut, prin care am fost deposedați tâlhărește de cele două provincii românești;

chiar dacă nu am fi fost supuși neuzitatului tratament concentrat în condițiile evacuării și în pretențiile mereu reînnoite formulate ulterior în comisii, poporul român trăia intens tragismul primitivilor de la răsărit, care pluteau ca o aripă neagră asupra destinului nostru. Să ne mai mirăm atunci că poporul român era pregătit, până în ultima fibră a sufletului său, pentru războiul menit să-i scuture din cârcă această vajnică amenințare și că declarația de război din neuitata dimineață de 22 iunie a fost pentru el semnul izbăvirii mult așteptate? Dar aceiași sănătoasă judecată pornită din porunca instinctului său de conservare, îi spune azi că isprava odată începută trebuie dusă până la capăt și că liniștea și dreapta stăpânire a pământului redobândit nu vor fi definitive pentru el până când toate capetele monstrului din răsărit nu vor fi tăiate”⁸.

Acest articol reprezintă un moment de trecere a propagandei oficiale de la mesajul continuării războiului, dar fără să precizeze o misiune concretă pentru armata română, la mesajul foarte concret de cucerire a Odesei, ca obiectiv național și imperativ pentru înfrângerea URSS și a securității României ca stat. Un raport oficial despre campaniile de presă din această perioadă relevă clar obiectivele propuse de guvernul Antonescu în momentul trecerii Nistrului: „1. S-a accentuat de câte ori s-a ivit prilejul legătura dintre dinastie și țară; 2. S-au comentat actele de dreptate și hotărârile energice ale d. mareșal Antonescu care au avut loc în diferite împrejurări; 3. Presa a comentat în numeroase articole proiectul de organizare a statului pe baza principiului corporativ; 4. Educație patriotică și eroică a tineretului; 5. S-a continuat să se accentueze latinitatea poporului și a limbii noastre răspunzându-se indirect propagandei maghiare care a găsit la vest o descendență romană pentru Ungaria; 6. S-a continuat campania pentru Împrumutul Reîntregirii; 7. S-a accentuat rolul nostru în sud-estul european ca factor cultural, politic și economic; 8. S-a comentat aproape zilnic și s-au publicat fotografiile asupra operațiilor militare din Odessa și Crimeea, evidențiind-se importanța contribuției noastre la Războiul din Est; 9. S-au făcut apeluri la muncă și hărnicie în special în ceea ce privește cultivarea pământului la primăvară; 10. S-a relevat interesul guvernului pentru meseriași prin acordarea de credite importante [...] 15. S-au comentat diferite măsuri de simplificare și rapiditate aduse administrației publice; 16. S-a făcut apel la solidaritate socială cu prilejul ajutorului de iarnă”⁹.

În ceea ce privește abordarea situației internaționale, în același interval de timp, presa a îndrumat opinia publică către acceptarea legitimității războiului dus alături de Germania,

---

⁸ *** „După înfrângerea monstrului din răsărit”, în *Universul*, An 58, nr. 224/1941, p. 1.

⁹ ANIC, fond MPN-Presa Internă, dosarul nr. 690, ff. 72-73.

promovând teme precum „rolul internațional al României în actualul război, care trebuie continuat pentru a preveni orice primejdie comunistă pentru civilizația europeană; solidaritatea României cu Germania; legăturile noastre de latinitate și prietenie cu Italia; legăturile noastre cu Croația și Slovacia”¹⁰.

Asediul Odesei. Ocultarea prin intermediul propagandei a insucceselor armatei române

Asediul Odesei a început pe 8 august 1941 și a durat până pe 16 octombrie 1941, când trupele române au intrat în oraș, înfrângând ultimele puncte de rezistență sovietice. Acest oraș era un important port sovietic la Marea Neagră și avea o populație de 300.000 de locuitori, fiind al cincilea oraș ca mărime din URSS. Era o remarcabilă bază terestră, aeriană și navală, apărată de un complex de lucrări genistice moderne, care a transformat-o într-un punct de rezistență greu de cucerit. Puternic fortificată, Odessa era protejată de peste 250 de km de șanț antitanc, tranșee și cazemate din beton, 45 de km de rețele de sârmă ghimpată, câmpuri de mine (cu peste 40.000 de mine antitanc și anti infanterie), toate pregătite din timp. De remarcat că, în sprijinul unităților sovietice din Odessa a acționat cu eficacitate flota maritimă a cărei artilerie, prin executarea unor trageri lungi, peste oraș, a cauzat grele pierderi trupelor române¹¹.

La luptele pentru cucerirea Odesei, lupte care au durat 70 de zile, Marele Cartier General Român a angajat un număr de 18 divizii și 4 brigăzi independente, 24 de divizioane de artilerie grea, jumătate din artileria anti-aeriană mobilizată, toate forțele aeronautice ale Grupării Aeriene de Luptă, forțe ale Marinei Militare Române, la care s-au adăugat în faza finală a bătăliei și unități germane de artilerie grea, artilerie de coastă și o escadrilă de bombardiere în picaj (Stuka). Totalul unităților angajate de Armata 4 română, au fost de peste 300.000 de militari¹².

La începutul asaltului asupra Odesei, din dorința fermă a lui Ion Antonescu, au acționat numai unități românești. „Studiul unor fotografii aeriene cu detalii incomplete, l-a făcut să creadă că Odessa este o pradă ușoară și a considerat că s-a ivit prilejul să obțină o victorie răsunătoare pentru armata română și pentru el personal, prin cucerirea unei localități majore¹³. Dorința de a dobândi cât mai multe merite, ambiția sa, care depășea limitele rațiunii, l-au determinat pe Ion

---

¹⁰ *Ibidem*, f. 74.

¹¹ Șerban Constantinescu, *România în Al Doilea Război Mondial*, Cluj-Napoca, Editura Nereamia Napocae, 2002, p. 82.

¹² Alesandru Dușu, *Între Wehrmacht și Armata Roșie*, București, Editura Enciclopedică, 2000, p. 112.

¹³ Alex Mihai Stoenescu, *Armata, Mareșalul și Evreii*, București, Editura Rao, 1998, p. 343.

Antonescu să refuze ajutorul oferit de germani în trupe de pionieri (necesari pentru distrugerea fortificațiilor) și avioane. Acest refuz a constituit o gravă eroare militară, care a prelungit asediul la peste două luni de zile și a costat armata română numeroase pierderi inutile.

La 9 septembrie 1941, mareșalul Ion Antonescu nemulțumit de prelungirea luptelor, precum și de pierderile numeroase pe care le înregistrau trupele noastre, l-a înlocuit pe generalul Nicolae Ciupercă de la comanda Armatei 4 română cu generalul Iosif Iacobici. La baza acestei decizii a contribuit și faptul că Ion Antonescu nu a fost de acord cu propunerea generalului Ciupercă de a se ataca numai pe o singură direcție, dar și a refuzului acestuia de a mai ataca datorită pierderilor majore suferite de armata română. Această schimbare nu a putut îmbunătăți situația în teren, deoarece în continuare unitățile românești nu dispuneau de „numeroase mijloace și metode pentru războiul de poziție, adică artilerie foarte multă, consum mare de muniție, aviație de bombardament și care de luptă”¹⁴.

Atacul decisiv asupra Odesei s-a declanșat din patru direcții, la 12 octombrie 1941 și sa încheiat la 16 octombrie 1941 când trupele române pătrund în oraș. A reprezentat unica victorie de proporții realizată pe frontul de Est de către o armată a unei țări aliate cu Germania, fără a beneficia de contribuția semnificativă a Wehrmachtului și aflată sub comandament propriu. Această victorie a venit cu un preț uman enorm, pierderile înregistrate de trupele române au fost următoarele: 3.435 ofițeri, 1.385 subofițeri și 85.200 soldați. Total: 90.200 militari din care: 17.900 decedați, 63.270 răniți și 8.850 dispăruți¹⁵.

După ce au distrus o bună parte din tehnica de luptă pe care a avut-o în dotare, pentru a nu fi capturată de armata română, unitățile sovietice, folosind navele din port, s-au retras din Odessa. Ocuparea Odesei a ridicat problema statutului orașului, precum și a Transnistriei, așa cum era numită regiunea dintre Nistru și Bug. Mareșalul Ion Antonescu a declarat în memoriul din 15 mai 1946, adresat Tribunalului Poporului, că nici o clipă nu s-a gândit să primească zona Transnistriei drept compensație pentru pierderea nordului Transilvaniei în folosul Ungariei, declarând în fața lui Hitler că: „România nu se maghiarizează la Vest și nu se slavizează la Est”. În aceste condiții, Transnistria a avut statutul unui teritoriu cu o ocupație și administrație militară pentru anii

---

¹⁴ General Platon Chirnoagă, *Istoria politică și militară a războiului României contra Rusiei sovietice, 22 iunie 1941- 23 august 1944*, Iași, Editura Fides, 1998, p. 179.

¹⁵ Dinu C. Giurescu, *România în Al Doilea Război Mondial*, București, Editura All, 1999, p. 96.

războiului, neexistând nici o declarație publică sau document oficial din care să reiasă intenția României de a anexa acest teritoriu.

Cele două luni de asediu ale orașului Odessa au constituit o adevărată provocare propagandistică pentru oficialități, datorită necesității din ce în ce mai puternice de a ascunde adevărul unui public care aștepta cucerirea orașului. Pe 25 august apare primul articol în presă legat de bătălia de la Odessa, în care nu se amintește de colaborarea cu germanii pentru cucerirea acestui oraș, făcând din ce în ce mai mult din Odessa un obiectiv de război al armatei române: „În cursul operațiunii din sectorul Odessa, cuprins între Nistrul inferior, limanurile de la nord și vestul orașului, portul Odessa și coasta Mării Negre până la Oceacov, trupele române după lupte violente au reușit prin sacrificiul și eroismul lor să înfrângă în câmp deschis apriga rezistență ce le-a opus câteva zile trupele sovietice superioare ca efectiv și material de război. Trupele noastre au avut însă în faza I a acestor operațiuni o misiune și mai grea de îndeplinit și anume aceea de a străpunge și sfărâma un întreg și complicat sistem de fortificații, conceput după principiile moderne ale artei fortificațiilor. Astfel, zona Nistrului inferior era încinsă cu un brâu larg de fortificații formidabile. Ceea ce a fost însă considerat un obstacol inexpugnabil de comandanții armatei sovietice, a fost considerat un obstacol greu, dar nu imposibil, de comandanții armatei române, care, cu valoarea combativă, spiritul ofensiv și forța morală a trupelor noastre, au obținut victoria”¹⁶.

Articolele despre viața soldaților din timpul asediului sunt de o natură atât de artificială, încât ne putem închipui că prin tonul lor ultraoptimist acestea ascund realități dezastruoase în ceea ce privește pierderile armatei române: „Deodată observatorii noștri de pe creastă comunică din om în om: Vin avioane bolșevice! Sergentul Balaban, conducătorul primei baterii zâmbește: «Dă-le naibii, că nu fac nici o treabă. Mai omoară doar niște cai de pe câmp. De când îi stâlcim rău cu artileria sunt foarte furioși». [...] Brava și vestita baionetă românească își spune încă odată cuvântul”¹⁷.

Asediul se prelungește nepermis de mult și opinia publică începe să se întrebe din ce motive „brava baionetă românească” nu străpunge fortificațiile „grele dar nu imposibile de la Odessa”. Cum despre lipsurile în materie de tehnică militară pentru lupta de asediu nu se poate vorbi în presă, propaganda românească începe să explice în mod obsesiv detaliile tehnice ale fortificațiilor de la Odessa, poziția geografică a orașului, încercând să explice astfel de ce acesta încă nu a fost

---

¹⁶ *** „Bătălie din sectorul Odessa”, în *Universul*, an 58, nr. 229/1941, p. 1.

¹⁷ *** „La asaltul Odesei”, în *Universul*, an 58, nr. 238/1941, p. 1.

cucerit: „Această zonă prezintă pentru atacatori un obstacol de prim ordin. Acel sistem complex de fortificații moderne și de zone întărite organizate din timp de pace pentru rezistență ca și forțele superioare sovietice a impus armatei române, conștientă de misiunea grea ce o are de îndeplinit și de valoarea obiectivului său, acțiuni eroice și sacrificii care au dovedit și de această dată virtutea sa ostășească. Într-un raport militar german privind luptele de la Odessa se recunoaște că luarea liniilor de fortificație exterioare de către trupele de elită românești constituie *o realizare militară remarcabilă și de atunci românii strâng din ce în ce mai mult cercul în jurul Odesei* [subliniere în textul original]”¹⁸.

Deja pe 28 septembrie, după o lună și jumătate de lupte fără rezultat, propaganda românească deja începe să apeleze la istoria națională, comparând Odessa cu Plevna, transformând cucerirea orașului într-un obiectiv al întregului neam, de care atârână deopotrivă libertatea, independența și integritatea teritorială: „În cursul luptelor de până acum, după cucerirea fortificațiilor exterioare, bravele noastre trupe continuă lupta și cuceresc terenul pas cu pas. Pentru noi, luptele de la Odessa au ca obiectiv ocuparea unei metropole principale a URSS și a unui port, precum și înlăturarea pericolului cel mai reprezentativ pentru siguranța noastră. Numai prin eliminarea acestui pericol, azi, vom crea condiții favorabile pentru dezvoltarea noastră de mâine și consolidarea României reîntregite în frontierele sale eterne de drept. [...] Plevna era zi și noapte pe buzele bunicilor și părinților noștri, cu gândul la Grivița și la Plevna era Țara și neamul întreg. Cu gândul la Odessa este astăzi neamul românesc de pretutindeni”¹⁹.

Cucerirea Odesei, apogeul guvernării mareșalului Ion Antonescu

Căderea Odesei, la 16 octombrie 1941, a dus la redresarea moralului armatei române, trupele și ofițerii fiind fericiți că totul s-a terminat: „Toți sunt animați și conștienți de a da cât mai mult pentru pregătirea de război a oamenilor și pentru menținerea moralului trupei. Toți sunt pătrunși de sentimentul național și nerăbdători de a lupta pe front pentru hotarele noastre sfinte”²⁰. Victoria a satisfăcut opinia publică în ceea ce privește motivația prezenței armatei române peste Nistru, ridicând prestigiul lui Ion Antonescu la cel mai înalt nivel.

---

¹⁸ *** „Bătălia de la Odessa – o fortificație naturală și artificială”, în *Universul*, an 58, nr. 250/1941, p. 1.

¹⁹ *** „De la Plevna la Odessa”, în *Universul*, an 58, nr. 264/1941, p. 1.

²⁰ *** „Buletin informativ”, în *Universul*, an 58, nr. 283/1941, p. 4.

Dar cucerirea Odesei, a avut și o componentă întrucâtva ascunsă opiniei publice, anume, pierderile foarte mari de vieți omenești în rândul militarilor români. Acest lucru a dat de gândit conducătorilor politici și militari ai țării. Mareșalul Antonescu avertiza: „Facem neamul și istoria de răs dacă continuăm astfel. [...] Se constată o ezitare. Ea vine de sus, nu de jos. Este datorată, desigur, unei școli greșite și unei lipse de pregătire a soldatului. Comandanți și comandamente formate timp de 20 de ani au lăsat, sub pretextul economiilor bugetare, armata total neinstruită. [...] A fost o crimă. Dar asta nu înseamnă ca astăzi nu trebuie să ne batem. Nația, prin armata ei, trebuie însuflețită, trebuie împinsă înainte, chiar prin foc, prin onoarea ei de mâine și prin asigurarea tuturor aspirațiilor”²¹.

În ancheta ordonată de Cabinetul Militar al Președinției Consiliului de Miniștri, referitor la cauzele care au determinat prelungirea luptelor de la Odessa, raportul intitulat „Rezultatul anchetei pentru care Armata Română n-a putut să aibă o victorie strălucită la Odessa”²² oferă drept cauze ale acestui fapt: organizarea, dotarea și moralul, toate defectuoase. În cazul moralului se preciza că: „moralul oștirii în bătălia de la Odessa nu a mai fost la înălțimea aceuia de care armata a dat dovadă în operațiunile de la Nistru”²³. Cel mai important factor care a cauzat acest lucru era faptul că armata română nu era pregătită moral pentru lupta de dincolo de Nistru datorită păstrării în secret a acestui fapt, astfel că în mentalul colectiv românesc războiul se oprea pe linia Nistrului, iar soldații și ofițerii au fost extrem de surprinși când operațiunile au continuat: „Mai mult încă, unii comandanți au făcut greșeala de a-și preveni soldații că odată cu atingerea Nistrului operațiunile se vor termina”²⁴.

După căderea Odesei, pentru armata română, zvonurile că războiul s-a terminat au atins apogeul: „Pentru mulți ostași cunoștința ce aveau despre răul tratament aplicat prizonierilor i-a făcut să fie mai mult decât prudenți. Ezitau să se avânte spre inamic de teama de a nu fi prinși. Se pare că propaganda noastră făcută în acest sens a avut efecte negative”²⁵.

Pentru opinia publică din țară, cucerirea Odesei a fost un prilej de sinceră bucurie și speranță, dar mai ales de recăpătare a onoarei pierdute. Dacă eliberarea Basarabiei și Bucovinei a șters o mare parte din rușinea din 1940, cucerirea Odesei era semnul biruinței armatei române,

---

²¹ Apud Alesandru Dușu, Mihai Retegan, *Război și societate: România 1941-1945*, București, Editura Rao, 2000, p. 191.

²² ANIC, fond Președinția Consiliului de Miniștri-Cabinetul Militar, dosar 130-1941, f. 7.

²³ *Ibidem*.

²⁴ *Ibidem*, f. 22.

²⁵ *Ibidem*, f. 23.

care dovedea astfel că poate învinge inamicul și reîntregi țara. Ordinul de zi al generalului Erich von Manstein pregătea explozia de bucurie din mass-media românească în momentul de glorie militară a țării: „Pentru voința voastră îndărătnică și pentru acțiunea vitejească a fiecăruia dintre voi vă exprim vouă, pioneri germani și români, cea mai deplină a mea recunoștință”²⁶.

Odată cu cucerirea Odessei, mesajul războinic al propagandei românești scade ca intensitate, lăsând poporul și armata să se bucure de victorie: „Victoria de la Odessa nu este o fază a războiului nostru de eliberare și securitate; ea înseamnă nimicirea unui focar de primejdii, alungarea departe de frontierele românești a unui dușman brutal și anarhic și asigurarea definitivă a securității Basarabiei și Bucovinei și a unei întregi regiuni legată de neamul românesc prin tradiție, prin originea poporului și prin situarea ei geografică. Odessa era citadela bolșevică. Să ne inclinăm smeriți în fața celor căzuți în luptele grele pentru îndeplinirea acestui imperativ”²⁷. „În piața palatului regal, bărbați și femei, bătrâni și copii vibrează de aceiași, care este a neamului întreg, de bucuria victoriei. Cei albiți de ani mulțumesc Domnului că i-a învrednicit să trăiască începutul unei noi epoci de glorie și de reîntregire a patriei. Muzica militară a unităților din capitală au intonat pe rând: Imnul Regal, Imnul Germaniei și Imnul național-socialist”²⁸.

Constantin Argetoianu relatează și el căderea Odessei în însemnările sale, dar cu cinismul său caracteristic nu se entuziasmează în fața propagandei oficiale: „Marele eveniment al zilei este căderea Odessei. Ieri la amiază s-a dat un comunicat prin care se arăta că trupele noastre ocupaseră la ora 8 dimineața Tatarca, Dalnic și Gniliakovo, că înaintarea continuă, că Odessa era în flăcări. Seara, un al doilea comunicat ne-a vestit că trupele noastre au ocupat la orele 16 întreg orașul, inclusiv portul, și că populația primește cu entuziasm trupele româno-germane. Și fiindcă așa ne-a fost ursit să spurcăm evenimentele cele mai însemnate ale istoriei noastre, ultimul comunicat a fost citit la Radio de dl. Ică – ceea ce n-ar fi fost nimic – dar însoțit de o garnitură de lăutar prost, care, amestecând cele mai triviale formule retorice și demagogice cu faptele, ne-a tăiat tot avântul ce ne umpluse inimile. Căderea Odessei nu înseamnă lucru mare în mersul războiului, căci frontul e cu sute de kilometri mai departe, dar pentru noi e o mare ușurare, căci s-a închis o rană din care sângeram greu. Bucuria oamenilor e cu atât mai mare, cu cât se speră o demobilizare căci războiul nostru e de acum sfârșit. Va mai rămâne corpul expediționar ce însoțește trupele germane pe Don – dar acesta nu cere efective mari. În afară de comunicate, n-avem încă nici un amănunt despre

---

²⁶ *** „Ordinul de zi al generalului Manstein”, în *Universul*, an 58, nr. 280/1941, p. 4.

²⁷ *** „Odessa a căzut!”, în *Universul*, an 58, nr. 283/1941, p. 1.

²⁸ *** „Capitala a sărbătorit Eroii Victoriei Armatei Române”, în *Universul*, an 58, nr. 284/1941, p. 1.

cele întâmplăte ieri. Repeziciunea cu care trupele noastre au ajuns de la Tatarca, Dalnic și Gniliakovo – destul de depărtate de Odessa – până în port, pare a dovedi că sovieticii au părăsit orașul sau că n-au rezistat deloc. Dea Dumnezeu să fie așa, căci am pierdut destui oameni în fața Odesei și ar fi îngrozitor să mai fi plătit și ieri cu sacrificii de vieți o cucerire inutilă. Ce ar trebui evitat acum e să nu ne lăfăim în Odessa ca țiganii. E frumos și glorios să vedem steagul nostru fâlfâind pe cetatea mării Caterine, dar să ne gândim și la ziua de mâine și să nu uităm că rușii sunt 200 de milioane”²⁹.

Guvernul Antonescu este acum la apogeul popularității și va ști să profite de asta, astfel încât până la sfârșitul anului 1941 nu va întâlni o opoziție puternică față de politica sa. În ceea ce privește războiul, poporul român nu mai putea accepta o continuare a implicării armatei române în lupta contra URSS, iar faptul că trupele române de la Odessa vor trece pe sub Arcul de Triumf din București, aclamate de tot orașul, va constitui din punct de vedere moral sfârșitul războiului pentru România. Dar, pentru moment, propaganda oficială explică încă odată de ce a trecut armata română Nistrul: „S-a întrebat ce caută românii la Odessa? Dar de la Odessa a pornit răscoala bolșevică, care a fost pe punctul de a răsturna pământul din temelie, la Odessa sa conceput politica de asasinat colective, ura de clasă ca doctrină politică a unui stat. S-a întrebat de asemenea ce căutăm în Transnistria, dar numai cei ce nu cunosc aceste regiuni pot să pună o asemenea întrebare. Transnistria e populată cu moldoveni scoborâtori din soldații lui Ștefan cel Mare”³⁰.

Referendumul din 9-15 noiembrie 1941 a confirmat încă odată politica lui Antonescu, cu o prezență de 3.446.957, din care doar 68 au votat „nu”³¹. Chiar în condițiile de cenzură și vot nesecret în care s-a ținut acel referendum nu putem contesta adeziunea sinceră de care se bucura mareșalul Ion Antonescu, în acel moment, în rândul poporului și al armatei, datorită eliberării Basarabiei și Bucovinei și cuceririi Odesei. Rolul său de „om providențial”, care „a refăcut într-un an tot ce alții au pierdut în 20” este acum un rol credibil datorită victoriei militare de la Odessa: „Într-un an, sub conducerea mareșalului Antonescu, țara și-a reglementat ordinea internă, și-a redobândit încrederea înlăuntru, și-a redobândit prestigiul în afară după prăbușirea de anul trecut, așezându-se grație eroismului și sângelui vărsat al ostașilor săi pe linia de vrednicie a popoarelor care-și stăpânesc destinul și știu a muri pentru zidirea drepturilor Patriei. Triumfala primire pe care a făcut-o ieri bravelor trupe duse la biruință de mareșalul Antonescu pe câmpiile Basarabiei,

---

²⁹ Constantin Argetoianu, *Însemnări Zilnice*, vol. IX, București, Editura Machiavelli, 2008, pp. 383-384.

³⁰ ***, „Războiul României”, în *Universul*, an 58, nr. 292/1941, p. 9.

³¹ Cristian Preda, *Rumâni fericiți. Vot și putere de la 1831 până în prezent*, Iași, Editura Polirom, 2011, p. 201.

Transnistriei în Bucovina de Nord și la Odessa, împotriva dușmanului cotropitor, a constituit, prin votul masiv al poporului, o consacrare a unei mari victorii românești”³².

La sfârșitul anului 1941, s-au manifestat, în pofida succeselor militare, primele rezerve față de politica mareșalului Ion Antonescu de continuare a războiului dincolo de Nistru. Un caz reprezentativ a fost cel al generalului Nicolae Ciupercă, demis în septembrie datorită prelungirii asediului de la Odessa. Mareșalul a acuzat „hidrocefalia”, birocrăția și nepăsarea care secătuiseră forțele armate: „Luptele de la Odessa nu mai merg, pentru că nu avem ofițeri. Duceți-vă pe stradă, duceți-vă la cinematograful, duceți-vă la restaurant și le găsiți pline cu ofițeri care acum, în timp de război, nu au altceva de făcut decât să umple sălile de spectacole”.

În ședința Consiliului de Miniștri din 5 septembrie 1941, se recunoaște faptul că românii au subestimat ostașii sovietici din Odessa care erau „mult mai pregătiți decât îi credeam, atât sub raportul material, cât și sub raportul pregătirii de război a soldatului”³³.

Odată cu sfârșitul anului și venirea iernii, o mare parte a armatei române se afla în URSS. În ordinul de zi către Armata 3 română din 22 decembrie 1941 se încearcă să se explice militarilor motivul pentru care sunt departe de cei dragi de sărbători: „Țara noastră, datorită eroismului și sacrificiilor fiilor ei și-a atras admirațiunea, nu numai a aliaților săi dar și a lumii întregi; prestigiul ei moral se ridică astăzi deasupra celor mai strălucite epoci eroice ale istoriei noastre. Socotesc necesar să arăt armatei și cu deosebire celor ce luptă și stau de veghe departe de țară, că această situație se datorează victoriei țării și a comandanților ei, energiei și activității întregii națiuni. Prin faptele sale și-a câștigat un loc de frunte între popoarele ce duc războiul împotriva bolșevicilor, lăsând în urmă pe cei ce, prin intrigi, vorbe și laude deșarte, cred că pot ascunde adevărul și falsifica istoria”³⁴. Acest ordin a fost interpretat în mai multe moduri în epocă, dar în principal el a fost văzut ca un semnal al continuării războiului de către armata română și anul următor. Un punct de vedere interesant asupra semnificației îl oferă Constantin Argetoianu: „Ziarele de azi-dimineață publică Ordinul de zi dat de mareșalul Antonescu Armatei a 3-a (de peste Nistru). În acest ordin, mareșalul reamintește glorioasele fapte de arme săvârșite de această armată în cursul verii și își exprimă încrederea în iubirea soldaților de țară pentru noi lupte ce ar putea să le fie impuse. Ordinul mareșalului Antonescu n-ar avea nimic îngrijorător dacă n-ar veni a doua zi după preluarea comandamentului de către Hitler, și șapte zile înainte Anul Nou, prilej natural și fatidic pentru o

---

³² *** „Înțelesul plebiscitului de astăzi”, în *Universul*, an 58, nr. 306/1941, p. 5.

³³ Alesandru Dușu, *op. cit.*, p. 63.

³⁴ ANIC, Fond MPN-Presa Internă, dosar 527, f. 72.

asemenea manifestare. Ieri toată ziua a domnit în București aproape panica. Fiecare se întreabă dacă brusca schimbare din fruntea armatei germane nu însemna începutul sfârșitului, adică dezorganizarea forțelor de luptă nemțești, un fel de 1918. Am dormit cu toții o noapte grea. Azi-dimineață Berlinul caută să *explice* schimbarea în comandament, să o prezinte ca ceva cu totul simplu și normal, o hotărâre luată pentru coordonarea mai bună a forțelor răzlețe în diferite țări ocupate, o necesitate a noii faze în care a intrat războiul prin intervenția Japoniei (!!!) mai bine nu explica. Mi-am adus iarăși aminte despre opinia lui Nicu Filipescu asupra *celor care explică*. [sublinierile conform textului original]³⁵.

Concluzii

Pentru poporul român, anul 1941 a fost unul în care a părut posibilă refacerea României de dinainte de 1940. Că istoria nu a fost așa cum dorea guvernul Antonescu este un fapt bine cunoscut, dar pe 30 decembrie 1941 toate ziarele publicau următorul comunicat de sfârșit de an, care părea ireal de optimist față de viitorul țării, dar cerea voalat alte sacrificii majore pentru anul următor de război: „Ostași, câteva luni mai târziu după tragicele întâmplări a venit în sfârșit, cu voința Domnului ziua noastră cea mai mare. La 22 iunie răsturnați cu pieptul vostru zidul de foc și de crime, de rușine și de durere, de impietate și bestialitate și ați trecut de-a dreptul bravi și impunători, mândri și răsbunători, în Istorie ca liberatori de frați și de credință. Iată, de-a pururi nepieritoare, marile voastre titluri de glorie. Dumnezeu vă va binecuvânta pentru serviciile aduse credinței, iar frații liberați, îndatorați vouă pe vecie, vă vor fi, sunt sigur, veșnic recunoscători. Bravi ostași, v-am reamintit un trecut apropiat, care este trecutul vostru, pentru ca împreună cu voi, în genunchi și smeriți, să ne plecăm, cu admirație și recunoștință la neam și sfințele cruci, care stau astăzi presărate pretutindeni, ca o mărturie veșnică a eroismului nostru pentru brazdă și lacrimile amare, în lungul și în latul drumului pe care ei și voi ați călcat glorios, de pe plaiurile noastre până în depărtatele ținuturi ale Rostovului, Azovului, Cherci și Sevastopol. Inamicul a fost înfrânt, dar niciodată zdrobit. Datoria noastră este să ducem lupta până la capăt, altfel ne-am bătut degeaba și ne-am risipit sângele în zadar. Deci, dragi ostași, de aici, de pretutindeni, de azi și de

---

³⁵ Constantin Argetoianu, *op. cit.*, p. 535.

mâine, ne batem înainte, ne batem pentru noi și nu pentru alții fiindcă trebuie să sfârșim ce am început”³⁶.

Bibliografie:

Documente

- ANIC, Fond MPN-Contabilitate, dosar 135/1940-1942.
- ANIC, Fond MPN-Presa Internă, dosar 527.
- ANIC, Fond MPN-Presa Internă, dosarul nr. 690.
- ANIC, Fond Președinția Consiliului de Miniștri-Cabinetul Militar, dosar 130-1941.

• Presă

- *** „Armata este fericită”, în *Universul*, An 58, nr. 172/1941.
- *** „Armata noastră”, în *Universul*, An 58, nr. 176/1941.
- *** „Armata României”, în *Universul*, Ediție Specială, 22 iunie 1941.
- *** „Cernăuți oraș românesc”, în *Universul*, An 58, nr. 182/1941.
- *** „Colaborarea militară româno-germană”, în *Universul*, An 58, nr. 150/1941.
- *** „Comunicat”, în *Universul*, An 58, nr. 200/1941.
- *** „O punere la punct a zvonurilor care circulă de câteva zile”, în *Universul*, An 58, nr. 152/1941.
- *** „Pe câmpul onoarei”, în *Universul*, An 58, nr. 213/1941.
- *** „Pe drumul năzuințelor românești”, în *Universul*, An 58, nr. 168/1941
- *** „Vești bune”, în *Universul*, An 58, nr. 192/1941.
- *** „Zi de bucurie și de speranță”, în *Universul*, An 58, nr. 201/1941.

• Lucrări generale

- ANTON, Mioara, *Propagandă și război: 1941-1944*, București, Editura Tritonic, 2007.
- ARGETOIANU, Constantin, *Însemnări zilnice*, volumul IX, București, Editura Machiavelli, 2008.

---

³⁶ ANIC, Fond MPN-Presa Internă, dosar 527, ff. 101-102.

- CHIRNOAGĂ, Platon, general, *Istoria politică și militară a războiului României contra Rusiei sovietice*, Iași, Editura Fides, 1998.
- CONSTANTINESCU, Șerban, *România în Al Doilea Război Mondial*, Cluj-Napoca, Editura Nereamia Napocae, 2002.
- CONSTANTINIU, Florin, SCHIPOR, Ilie, *Trecerea Nistrului 1941*, București, Editura Albatros, 1995.
- DELETANT, Dennis, *Aliatul uitat al lui Hitler. Ion Antonescu și regimul său*, București, Editura Humanitas, 2008.
- DUȚU, Alesandru, *Între Wehrmacht și Armata Roșie*, București, Editura Enciclopedică, 2000.
- DUȚU, Alesandru, RETEGAN, Mihai, *Război și societate: România 1941-1945*, București, Editura Rao, 2000
- GIURESCU, Dinu C., *România în Al Doilea Război Mondial*, București, Editura All, 1999.
- IONESCU, Mihail E., *Puterea Cuvântului*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1984.
- PREDA, Cristian, *Rumânii fericiți. Vot și putere de la 1831 până în prezent*, Editura Polirom, Iași, 2011.
- STĂNESCU, Manuel, *Odessa. Gustul amar al victoriei*, Târgoviște, Editura Cetatea de Scaun, 2017.
- STOENESCU, Alex Mihai, *Armata, Mareșalul și Evreii*, București, Editura Rao, 1998.